

„Dar lucrurile acestea au fost scrise, pentruca voi să credeți“ *Înțelesul evangheliilor*

MOISÉS SILVA

Evangheliile — istorie sau teologie?

Așa cum am văzut în capitolul 1, s-au ridicat numeroase întrebări despre caracterul istoric al narațiunilor biblice. Întrebările de tipul acesta au devenit cruciale mai ales când au vizat evangheliile. În fond, pentru un creștin, nu există nimic mai important decât realitatea vieții, a morții și a învierii lui Isus.

Este important să ne amintim că, atunci când vorbim despre înțelesul sau despre interpretarea unui pasaj, putem să avem în vedere oricare din următoarele aspecte: detalii sintactice, ideea principală a pasajului, semnificația globală etc. Chestiunea istoricității ar părea să se încadreze în afara categoriei interpretării, strict vorbind, căci „înțelesul“ unei povestiri nu este, în general, influențat de realitatea faptică. Interpretarea povestirii despre George Washington și cireșul tăiat,¹ de pildă, rămîne aceeași,

¹ Aluzie la o povestire potrivit căreia, pe cînd era copil, George Washington ar fi tăiat un cireș plantat de tatăl lui, pentru ca în final să mărturisească fapta rea, spunind: „Tată, nu pot să mint!“ Există și alte povestiri similare despre Washington, pe care istoricii le consideră în general apocrife (n. trad.).

indiferent dacă episodul s-a întâmplat sau nu — și anume, oamenii nu trebuie să mintă.

Prin urmare, de ce se pune problema istoricității atunci când avem de-a face cu interpretarea biblică? Nu am putea spune foarte bine că relatarea despre potolirea furtunii, din Matei 8, ar putea fi interpretată corect și fără a face referire la adevărul istoric? (Vezi capitolul 1, discuția despre istoricitate și al patrulea nivel al înțelesului.) În acest caz, ar putea spune cineva, indiferent dacă evenimentul a avut într-adevăr loc, Matei dorește să le comunice cititorilor săi ceva despre puterea spirituală a lui Isus și să-i încurajeze astfel să fie ucenici credincioși. În definitiv, nu așa interpretăm, de regulă, parabolele? Majoritatea cititorilor își dau seama că Pilda samariteanului milostiv nu reprezintă neapărat un eveniment real, însă adevărul ilustrat de Isus cu acea pildă rămîne în picioare, indiferent de istoricitatea lui. De ce să nu abordăm și restul materialului din evanghelii în același mod?

Acest mod de abordare a evangheliilor și a cărții Faptelor — sau cel puțin a unei părți din materialul narativ pe care-l conțin — este pe gustul multor oameni, printre care se numără și o minoritate de cercetători evanghelici, deoarece nu mai trebuie să rezolve discrepanțele istorice. Mai mult, cei care au renunțat la credința în supranatural, dar doresc să se considere în continuare creștini, găsesc aici o soluție la dilema lor.

O astfel de „soluție“ este însă prea lesnicioasă — ba chiar imaginară. Ea comportă două probleme majore — una teologică și alta literară. Potrivit unui principiu aproape universal acceptat, credința biblică are un caracter istoric, parte a însuși fundamentului ei; spre deosebire de alte religii, această trăsătură este una dintre caracteristicile ei distinctive cele mai semnificative. Creștinii moderni care susțin învățăturile *religioase* ale Bibliei, dar resping autenticitatea ei *istorică* sînt mai îndrăzneți chiar decît marele iluzionist Houdini. Incoerența care rezultă este fără suport logic. E ca și cum ai jura credincioșie Declarației de Independență, dar respingi principiul libertății politice, considerîndu-l perimat.

În afară de acest obstacol teologic, mai există și un impas literar. Atunci cînd citim o creație literară, este absolut esențial să înțelegem caracterul ei. Dacă am considera că piesa *Macbeth* de Shakespeare este o simplă narațiune istorică, am reda greșit înțelesul ei de ansamblu. Am reuși, poate, să interpretăm corect multe detalii și chiar să atribuim un sens „mesajului“, dar nici un cercetător al literaturii shakespeariene nu ar tolera inevitabilele distorsiuni create. Problema se complică atunci cînd facem

președea opusă. Dacă cineva ca Winston Churchill dorește să scrie o lucrare precum *A History of the English Speaking Peoples*, cu intenția de a descrie un eveniment real, atunci referentul istoric constituie o parte importantă a înțeleșului ei. Dacă cititorul ignoră sau respinge această intenție, atunci masacrează, de fapt, întreaga scriere.

În cazul evangheliilor, din indiciile pe care le avem, rezultă că scriitorii s-au așteptat ca declarațiile lor să fie considerate istorice. Luca în special, atit în prologul evangheliei lui, cit și în cel al cărții Fapte, exprimă foarte clar acest scop (vezi Luca 1:1–4 și Fapte 1:1–3); dar nici ceilalți scriitori nu oferă nici un indiciu că abordarea lor ar fi semnificativ diferită. În cazul *parabolelor*, nu ne simțim constrinși să le interpretăm prin prisma istoriei, tocmai pentru că ele sînt prezentate într-o manieră întrucîtva stilizată — cititorul sau ascultătorul își dă imediat seama că ele aparțin unui alt gen (tip de literatură).

Fără indoială, există un grăunte de adevăr în fiecare minciună. Motivul pentru care mulți cercetători ai Bibliei cred că pot să minimalizeze istoricitatea narațiunilor din Noul Testament este acela că aceste narațiuni nu se conformează întotdeauna tiparelor moderne de a scrie istorie. Dacă vrem să prezentăm corect caracterul evangheliilor și al Faptelor, trebuie să luăm în considerare nu numai caracterul lor istoric, ci și alte trăsături aditionale.

De mare ajutor aici este modul în care Evanghelia după Ioan își definește propriul scop: „Isus a mai făcut înaintea ucenicilor Săi multe alte semne cari nu sînt scrise în cartea aceasta. Dar lucrurile acestea au fost scrise, pentruca voi să credeți că Isus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu; și crezînd, să aveți viața în Numele Lui” (Ioan 20:30–31). Evident, nimeni nu s-ar aștepta să citească o declarație de felul acesta în istoria lui Churchill. Autorul celei de-a patra evanghelii a avut în vedere mai mult decît simpla relatare a faptelor; el a vrut să schimbe viața cititorilor săi.

Nu trebuie să cădem în capcana distincțiilor categorice și nejustificate. Ioan nu minimalizează deloc adevărul istoric al relatării sale: „Faptul acesta este adevărit de celce l-a văzut: mărturia lui este adevărată, și el știe că spune adevărul, pentru ca și voi să credeți” (19:35). Cu toate acestea, ar fi greșit să ne concentrăm atit de mult asupra chestiunii istorice, încît să pierdem din vedere alte aspecte ale evangheliei, mai ales influența acestora asupra procesului de scriere.

Chiar și o simplă răsfoire a Evangheliei după Ioan ne lasă să vedem că ea nu este un manual de istorie — și cu atit mai puțin o biografie — în

sensul obișnuit. Nu se spune nimic despre nașterea sau copilăria lui Isus. În pofida unor referințe cronologice (precum Paștele din 6:4), citim cea mai mare parte din evanghelie cu o noțiune vagă a contextului temporal. Mai mult, proporțiile ne consternează: aproape o treime din carte (cap. 13-19) este dedicată ultimelor douăzeci și patru de ore din viața lui Isus! Ceea ce ne intrigă și mai mult este similaritatea de stil dintre partea narativă și cea a discursurilor: în această evanghelie (dar nu și în celelalte) Isus vorbește așa cum Ioan scrie.

Aceste trăsături, dar și altele, ne ajută să înțelegem faptul următor: credibilitatea istorică a evangheliilor nu trebuie să fie descrisă în termenii istoriografiei moderne, care accentuează succesiunea clară și strict cronologică, selectarea echilibrată a materialului, citatele *ad litteram* ș.a.m.d. Într-un anume sens, autorii evangheliilor sînt predicatori. Ei selectează învățăturile și evenimentele din viața lui Isus călăuziți nu de caracterul lor atotcuprinzător, ci de scopul cu care scriu. Nu-și aranjează întotdeauna materialul în ordine succesivă, ci cu scopul de a transmite în mod pregnant cititorilor anumite adevăruri esențiale.

Prin urmare, vom da de bucluc dacă abordăm textul cu întrebări față de care autorii evangheliilor n-au fost preocupați să răspundă. Chiar și Luca, scriitorul care pare să fi fost cel mai preocupat de oferirea unor detalii istorice, nu a scris un articol menit să fie inclus într-o enciclopedie. Desigur, el nu și-a imaginat niciodată că peste douăzeci de secole cititorii vor analiza fiecare cuvînt pe care l-a scris și-l vor compara cu detaliile din alte evanghelii și cu alte documente și date arheologice din lumea mediteraneană.

Pe scurt, trebuie să citim evangheliile și Faptele conștienți că vor exista lacune informaționale și descrieri imprecise care vor face dificilă — uneori imposibilă — rezolvarea aparentelor discrepante. Asta nu înseamnă că puțină puțin că scriitorii biblici nu sînt demni de crezare. Lipsa preciziei absolute ține de esența limbajului omenesc. Gradul de precizie așteptat de un vorbitor sau de un scriitor depinde de subiectul ales, ca și de scopurile precizate (sau subînțelese). Nu acuzăm un vorbitor public de iresponsabilitate dacă, atunci cînd se adresează publicului larg, oferă un cost rotunjit al, să spunem, lansării unui satelit pe orbită. Dar dacă același vorbitor ar pregăti un raport financiar care să fie supus auditării Congresului, imprecizia l-ar putea costa o condamnare la închisoare.

Să analizăm problema din următoarea perspectivă. Dacă Matei ar fi consemnat fiecare detaliu pe care și l-ar fi dorit cei din perioada modernă,

cu precizia exhaustivă necesară pentru a răspunde tuturor problemelor potențiale, relatarea lui ar fi fost insuportabil de lungă, iar impactul mesajului său ar fi fost sufocat de informația excesivă. Dar fiind scopul său însă, Matei a prezentat într-adevăr adevărul în cea mai convingătoare manieră cu putință.

N-ar strica să ne amintim că sursa autorității noastre nu este datele istorice în sine, ci prezentarea inspirată a acestor fapte în Biblie. Unii savanți, dornici să demonstreze istoricitatea lui Isus și a lucrării Sale, încearcă să ajungă „dincolo” de evangheliile și să-L descopere pe Isus cel autentic. Demersul lor lasă impresia că nu contestă decât ceea ce a spus Isus „cu adevărat”, spre deosebire de ceea ce-I atribuie evangheliile. Dar astfel de concluzii reprezintă o negare a autorității divine a evangheliilor. Dacă Luca, de exemplu, rezumă un discurs al Domnului nostru sau parafrazează una dintre învățăturile Sale, redarea acestor cuvinte de către Luca este cea inspirată în mod divin — și nu reconstituirea, din perspectiva istoricului, a ceea ce a spus Isus „cu adevărat”.

Să ne îndreptăm atenția asupra tinărului bogat. Potrivit secțiunilor din Marcu 10:17–18 și Luca 18:18–19, acest tinăr I s-a adresat lui Isus cu formula „bunule Învățător” și L-a întrebat ce trebuie să facă pentru a moșteni viața veșnică. Isus i-a răspuns: „Pentru ce Mă numești bun? Nimeni nu este bun decât Unul singur: Dumnezeu.” Atunci cind apelăm însă la Evanghelia după Matei, găsim o relatare diferită. Aici tinărul I se adresează lui Isus cu titlul simplu „Învățătorule”, iar apoi Îl întreabă ce bine să facă pentru a moșteni viața veșnică. Răspunsul lui Isus este: „Dece mă întrebi «Ce bine?» Binele este Unul singur” (Mat. 19:16–17).

Au existat câteva încercări de a rezolva această discrepanță, dar dacă încercăm să facem ca cele trei evangheliile să spună același lucru, pierdem din vedere un aspect foarte important pe care vrea să-l transmită Matei. Putem fi siguri că primii creștini care au citit sau au auzit această relatare, așa cum a fost redată de Marcu și Luca, trebuie să fi fost nedumeriți de răspunsul lui Isus, care sună de parcă ar tăgădui bunătatea Sa. Probabil că Matei anticipează problema aceasta și relatează intimplarea într-un mod care îl ajută pe cititor să surprindă mai bine înțelesul conversației lui Isus cu tinărul bogat.

În continuarea dialogului, Isus face referire la Cele Zece Porunci, spunând că ele îl pot învăța pe tinăr ce să facă. Răspunsul tinărului scute însă la iveală o problemă mai profundă: „Învățătorule, toate acestea le-am păzit cu grijă din tinerețea mea” (Marcu 10:20). În mod clar, acest om

se consideră nevinovat — este convins de propria lui bunătate. Numindu-L pe Isus „bun”, tînărul nu recunoștea bunătatea unică, divină, a lui Isus; el îl trata, de fapt, pe Isus ca pe egalul său! Se gîndea, prin urmare, că ar fi putut dobîndi mîntuirea făcînd ceva bun. Reformulînd întrebarea tînărului, Matei ne ajută să identificăm imediat problema lui. Astfel, putem înțelege mai bine îndemnurile pe care i le dă Isus în continuare. Cerîndu-i tînărului să vîndă tot ce are și să dea săracilor, Isus l-a obligat să vadă că se înșela profund, atunci cînd se considera bun; de fapt, se făcea vinovat de cel mai mare păcat dintre toate, deoarece nu-L iubea pe Dumnezeu mai presus de orice.

Putem vedea deci că schimbările pe care le introduce Matei nu au intenția de a înșela, nici nu sînt rezultatul unei erori din neglijență. Mai degrabă, el interpretează, sub inspirație divină, semnificația întîlnirii dintre Isus și tînărul bogat. După cum orice predicator bun repovestește și parafrazează textul biblic, pentru a-l face mai clar și pentru a-i ajuta pe ascultători să-l aplice, tot așa procedează și autorii evangheliilor. Diferența este că autorii evangheliilor vorbesc cu autoritatea lui Dumnezeu. Într-adevăr, Isus vorbește prin acești autori cu aceeași autoritate cu care a vorbit cînd a fost pe pămînt.

Cei mai mulți avem tendința de a trata evangheliile ca pe niște ferestre: ne uităm *prin* ele la ceva. Cu alte cuvinte, avem obiceiul de a citi evangheliile considerînd că ele sînt un mijloc de a ajunge la evenimentele istorice pe care le vizează. Dar aceste scrieri reprezintă mult mai mult decît atît. Ele sînt asemenea vitraliilor: nu numai că lasă să pătrundă și reflectă lumina care este în spatele lor, dar ne și invită să privim *la* ele și să ne bucurăm de ceea ce reprezintă în ele înseși.

Nu întîmplător Dumnezeu ne-a dăruit *patru* evanghelii, chiar dacă în ele există multe elemente care se suprapun. Viața și mesajul lui Isus sînt atît de bogate, încît avem nevoie de mai multe perspective, nu de una singură. Acest lucru ne ajută să înțelegem de ce este greșit să trecem cu vederea diferențele dintre evanghelii sau să le minimalizăm. Noi trebuie să ne concentrăm atenția asupra acelor elemente distinctive și să prețuim ceea ce încearcă să ne spună fiecare scriitor în parte.

Istorie sau teologie? Această întrebare este pusă greșit. Autorii evangheliilor sînt atît istorici, cît și teologi. Ei relatează fapte, dar le și interpretează, pentru ca noi să credem.

El le-a vorbit în pilde

Folosirea parabolilor a fost probabil trăsătura cea mai distinctivă a metodelor lui Isus de a-i învăța pe oameni.² (Vezi cap. 5, secțiunea „Figuri de stil de comparație“.) Există câteva motive evidente pentru care Isus a ales o astfel de metodă de învățare. Parabolele sînt simple și interesante, astfel că ascultătorul obișnuit putea urmări povestirea cu ușurință. Mai important, aceste povestiri vorbeau în mod direct despre realitățile vieții zilnice, de aceea un ascultător se putea „identifica“ imediat cu personajele parabolei, putînd astfel să-i aprecieze relevanța. În plus, parabolele au avantajul de a-i dezarma pe cei care ar putea fi ofenșați de mesajul lor, deoarece ascultătorul trebuie adesea să asculte povestirea pînă la sfîrșit pentru a-i pricepe semnificația (cf. mai ales pilda pe care Natan i-a spus-o regelui David în 2 Sam. 12:1–10).

Există o doză semnificativă de adevăr în toate aceste explicații, dar apare și o problemă serioasă. Dacă parabolele lui Isus sînt atît de simple, de ce a suscitât înțelesul lor dezbateri atît de aprinse? Literatura modernă de specialitate este uluitoare. Deși la prima vedere am fi tentați să dăm vina pe cercetători, care par să supraliciteze acest subiect, adevărul este că pînă și ucenicii lui Isus au fost uneori nedumeriți de povestirile învățătorului lor (Marcu 4:13). Și creștinii din zilele noastre se scarpină uneori în creștetul capului, întrebîndu-se, de exemplu, cum de a putut Isus să laude comportamentul necinstit al ispravnicului necredincios (Luca 16:1–15). Și oare nu ar fi nedrept din partea unui angajator să plătească la fel tuturor lucrătorilor, indiferent de numărul orelor lucrate (Mat. 20:1–16)?

Pe scurt, avem nevoie de „abilități hermeneutice“ pentru a înțelege parabolele, în aceeași măsură în care avem nevoie de ele pentru a înțelege și alte părți din Scriptură. Mai mult, folosirea de către Isus a parabolilor reflectă anumite preocupări teologice care nu pot fi ignorate.

² Nu este tocmai ușor să dăm o definiție precisă *parabolei*, deoarece termenul ar putea fi folosit în sens larg pentru orice fel de comparație. Totuși, cei mai mulți cititori ai Bibliei au o definiție de lucru satisfăcătoare a termenului, care desemnează anumite povestiri bine cunoscute, rostite de Isus. Aceasta este suficientă pentru ceea ce-și propune acest capitol.

SEMNIIFICAȚIA TEOLOGICĂ A PARABOLELOR

Drept răspuns la întrebarea ucenicilor despre parabola semănătorului, Isus a făcut o afirmație care poate fi cotate drept una dintre cele mai dificile aserțiuni de pe paginile evangheliilor: „«Vouă», le-a zis El, «v-a fost dat să cunoașteți taina Împărăției lui Dumnezeu; dar pentru ceice sînt afară din numărul vostru, toate lucrurile sînt înfățișate în pilde; pentruca, „măcar că privesc, să privească și să nu vadă, și măcar că aud, să audă și să nu înțeleagă, ca nu cumva să se întoarcă la Dumnezeu, și să li se ierte păcatele“»” (Marcu 4:11-12, citind Is. 6:9-10). Isus pare să spună că scopul cu care a rostit pilde pentru cei care nu aparțineau grupului Său de ucenici era același scop (retributiv) de la baza declarației lui Isaia: de a-i împietri pe ascultători în necredința lor.

Multor cititori ai Bibliei li se pare incredibilă această declarație. Un motiv este și faptul că ea pare să fie incompatibilă cu dorința și misiunea lui Isus de a-i căuta și de a-i salva pe cei pierduți. În plus, susțin alții, nu are nici un sens ca Dumnezeu să-l trimită pe Isaia să spună și să facă tocmai ceea ce va garanta eșecul lucrării sale, de aceea nu ne putem imagina că Isus și-ar submina în mod deliberat propria lucrare de predicare a Evangheliei! Prin urmare, s-au făcut încercări de a atenua sau de a face mai acceptabil înțelesul cuvintelor lui Isus.

Este important să remarcăm că, în cazul chemării făcute de Dumnezeu lui Isaia, înțelegerea ca atare a acestor cuvinte *nu* înseamnă implicit că întreaga lucrare a lui Isaia trebuie să fie caracterizată în acești termeni. Au existat multe alte lucruri pe care le-a spus profetul și care au avut alte funcții și scopuri. În mod similar, nu trebuie să tragem concluzia că declarația din Marcu 4:11-12 prezintă motivul *exclusiv* pentru care Isus a folosit parabole. Celelalte motive posibile, menționate la începutul acestei secțiuni — simplitatea, concretețea etc. — rămîn valabile, dacă sînt înțelese în contextul mai larg al misiunii lui Isus.

Care era acea misiune? Cînd Isus nu era decît un copilăș, Simeon, un om evlavios, a declarat că pruncul fusese „rînduit spre prăbușirea și ridicarea multora în Israel” (Luca 2:34). Cu alte cuvinte, Isus este atît piatra unghiulară (sau piatra din capul unghiului, Mat. 21:42-44), cît și o piatră de poticnire (Rom. 9:32-33); El este o mireasmă spre viață pentru cei care cred și o mireasmă spre moarte pentru cei care Îl resping (2 Cor. 2:14-16). În acel stadiu al misiunii lui Isus în care El a început să spună Pilda semănătorului, oamenii începuseră să se împartă în tabere. În capitolul 3 din Marcu, ni se

spune că niște farisei, înfuriați de vindecarea pe care Isus a făcut-o în timpul Sabatului, au început să comploteze pentru a-I pune capăt vieții (v. 6). Alți învățători ai Legii L-au acuzat că scoate demoni prin puterea Satanei (v. 22). Aceste grupuri care L-au respins sînt puse de Isus în opoziție cu cei despre care a spus: „Căci oricine face voia lui Dumnezeu, acela Îmi este frate, soră și mamă” (v. 35).

În acest context, putem vedea că parabolele au avut scopul de a face o diferențiere între cei care L-au ascultat pe Isus. Desigur, aceste povestiri nu „creează păcat” în inimile unor oameni care, altfel, ar fi inocenți! Ci parabolele, atunci cînd sînt adresate celor care au adoptat o poziție de împotrivire față de Domnul, devin instrumente ale judecării. Prin urmare, „celui ce are, i se va da; dar dela celce n-are, se va lua și ce are” (Marcu 4:25). Orice încercare de a înțelege parabolele fără a lua în considerare acest factor nu va reda sensul exact al învățăturii lui Isus.

Există un alt aspect teologic care trebuie subliniat atunci cînd vorbim despre folosirea parabolilor de către Isus. Potrivit textului din Matei 13:35, această metodă de învățare era o împlinire a unei profeții.³ Profeția în cauză este: „Îmi deschid gura și vorbesc în pilde, vestesc înțelepciunea vremurilor străvechi” (citînd Ps. 78:2). Ideea principală pare a fi că parabolele lui Isus împlinesc planul veșnic al lui Dumnezeu de a revela poporului Său adevărul. În al doilea rînd însă, aceste cuvinte sugerează o relație strînsă între creație și răscumpărare. Adevărurile lui Dumnezeu au fost, cum s-ar spune, „zidite în” ordinea creației. Nu întîmplător Isus apelează la natură, cu speranța că va găsi ilustrații interesante! Fiind Creator și Mîntuitor, El poate extrage din ordinea creată acele paralele care ne ajută să-I înțelegem scopurile.⁴

CADRUL ISTORIC AL PARABOLELOR

Un distins cercetător a afirmat, pe bună dreptate, că Isus a folosit parabolele „ca arme de luptă” împotriva oponentilor Săi.⁵ Prin aceasta, el

³ Trebuie să ne amintim că termenul *profeție* nu trebuie înțeles doar ca prezicere. Mai ales în Evanghelia după Matei, noțiunea de împlinire profetică are o sferă largă de cuprindere, care include nu numai faptul că profeția s-a împlinit, ci și ideea de realizare a unei promisiuni și aducerea planurilor lui Dumnezeu la împlinire.

⁴ Această idee este sugerată pe scurt de Geerhardus Vos, *Biblical Theology: Old and New Testaments*, Eerdmans, Grand Rapids, 1948, p. 380.

⁵ Joachim Jeremias, *Parabolele lui Isus*, Anastasia, București, 2000.

vrea să spună că parabolele trebuie înțelese istoric, adică prin identificarea situațiilor specifice în care au fost folosite.

De exemplu, Pilda fiului risipitor din Luca 15 a fost considerată în mod tradițional un pasaj de evanghelizare. De regulă, predicatorii se concentrează pe asupra răutății și, respectiv, a pocăinței mezinului, și astfel îi îndeamnă pe cei din auditoriu să se convertească. Acest mod de a folosi parabola este complet legitim, dar putem dobîndi o perspectivă mai profundă asupra mesajului, dacă remarcăm că Luca ne spune în mod expres care era cadrul istoric în care Isus a spus această povestire. La începutul capitolului, autorul menționează: „Toți vameșii și păcătoșii se apropiau de Isus ca să-L asculte. Și Fariseii și cărturarii cîrteau și ziceau: «Omul acesta primește pe păcătoși, și mănîncă cu ei»” (v. 1–2). Isus începe apoi să spună trei parabole — cea despre oaia rătăcită, despre moneda pierdută și despre fiul risipitor — vizîndu-i pe cei care cîrteau.

Deși convertirea fariseilor și a cărturarilor ar fi constituit, firește, unul din scopurile rostirii acestor parabole, este clar că Isus folosește aceste povestiri în principal pentru a-i mustra. Omul care pierde o oaie, chiar dacă oaia este *una dintr-o sută*, are parte de o mare bucurie atunci cînd o aduce înapoi; desigur, femeia care pierde *una din cele zece* monezi va fi și mai bucuroasă atunci cînd o găsește. Și totuși, fariseii cîrtesc în loc să se bucure atunci cînd un păcătos este „găsit”. Parabola fiului pierdut funcționează ca un punct culminant de o mare forță. Povestirea aceasta este mai lungă și include mai multe detalii, dar aspectul care trebuie remarcat este rolul fiului mai mare, al cărui *singur* frate — nu unul dintr-o sută, nici măcar unul din zece — fusese pierdut. Acest frate mai mare îi reprezintă pe fariseii cîrcotași, care par incapabili să împărtășească bucuria lui Dumnezeu și a îngerilor din cer.

Atenția acordată cadrului istoric include și sensibilitatea față de contextul cultural al parabolelor. Cititorii occidentali de astăzi au propriul lor set de presupuziții, care nu corespund întotdeauna cu cele ale ascultătorilor din vremea lui Isus. În mod inevitabil, tindem să pierdem unele nuanțe.⁶ De exemplu, cererea mezinului — „Dă-mi partea de avere, ce mi se cuvinte” — ar fi putut fi interpretată drept dorința ca tatăl lui să moară. În orice caz, incidentul ar fi provocat o ruptură între fiu și familia lui (și chiar între fiu

⁶ Pentru ceea ce urmează, vezi Kenneth F. Bailey, *Poet and Peasant: A Literary Cultural Approach to the D*... 76, cap. 7.

și întregul sat), mult mai gravă decât în cazul în care aceleași cuvinte ar fi rostite în societatea noastră modernă.

Un alt detaliu interesant este faptul că de la fiul cel mare se aștepta, în situația respectivă, să facă tot ce-i stă în putere, pentru a-i împăca pe fratele și pe tatăl lui. El însă nu numai că nu procedează așa, dar și acceptă partea sa de moștenire. Cu alte cuvinte, chiar de la început, fratele cel mare este pus într-o lumină proastă. El, de fapt, se face vinovat de același păcat ca și fratele său; avem astfel o perspectivă mai bună pentru a înțelege indignarea sa „neprihănită” de la finalul povestirii.

În fine, atunci când citim că tatăl *aleargă* să-și întâmpine fiul mai tânăr, noi o considerăm doar o manifestare de bucurie. În Orientul Mijlociu însă, mai ales în zonele rurale, un om matur trebuie să meargă încet, cu demnitate. Probabil că tatăl din parabolă *aleargă* să-și protejeze fiul de copiii din sat, care ar fi putut să-l întâmpine cu pietre. Procedind astfel, tatăl se smerește și devine o imagine sugestivă a lui Dumnezeu și a harului Său.

Chiar dacă scopul primar al parabolei nu se schimbă datorită acestor detalii culturale, ele ne oferă o perspectivă a „dedesubturilor” povestirii și îmbogățesc substanțial modul în care înțelegem învățătura lui Isus.

CONTEXTUL LITERAR AL PARABOLELOR

Cadrul istoric nu este însă singurul aspect care necesită atenție. Așa cum am văzut deja, scriitorii biblici nu au fost interesați să construiască narațiuni detașate, neutre. Dimpotrivă, ei prezintă evenimentele istorice dintr-un anumit unghi; procedind astfel, ei interpretează evenimentele pentru noi. Prin urmare, atunci când studiem parabolele, trebuie să fim interesați nu doar de funcția lor din timpul lucrării lui Isus, ci și de modul în care ele sînt folosite de către autorii evangheliilor. Sub inspirație divină, ei ajung, de fapt, să aplice învățătura lui Isus la situația ulterioară a bisericilor creștine. Un studiu atent al acestei trăsături aruncă lumină asupra modului în care mai putem folosi parabolele.

Matei, mai ales, și-a aranjat materialul într-o manieră tematică și pare să facă tot posibilul pentru a aplica vorbele lui Isus la situația bisericii sau a bisericilor cărora le scrie. Este evident, de exemplu, că Matei este preocupat de lipsa devotamentului autentic al unor grupuri creștine și, de aceea, tema adevăratei ucenicii, în opoziție cu falsa ucenicie, devine o preocupare majoră a evangheliei sale.

Să analizăm parabola lucrătorilor viei (Mat. 20:1-16). Ea poate fi ușor înțeleasă în lumina contextului ei istoric, așa cum am văzut în secțiunea anterioară. Și această povestire este o armă de luptă, prin care Isus îi muștră pe oponentii Săi, pentru că au murmurat împotriva harului lui Dumnezeu față de păcătoși. În parabolă, lucrătorii care vin la sfârșitul zilei și lucrează doar o perioadă scurtă, în răcoarea serii, primesc aceeași plată ca și cei care au lucrat toată ziua și au trebuit să îndure zăduful zilei. Deloc surprinzător, aceștia din urmă sînt ofențați și cîrtesc. Dar proprietarul este pur și simplu generos. Fără îndoială, el este conștient că nici un om nu-și poate hrăni familia cu o fracțiune minusculă din plata unei zile, de aceea este atît de mărinos cu cei din grupul care a lucrat doar o scurtă perioadă. Parabola, prin urmare, seamănă cu ideea principală a parabolei fiului risipitor.

Matei însă aplică aceste adevăruri bisericii creștine, prin modul în care plasează relatarea în contextul evangheliei ca întreg. Ne amintim că, la finalul capitolului 19, el relatase incidentul cu tînărul bogat, care credea că este suficient de bun, ca să moștenească Împărăția cerurilor. Cînd Isus l-a făcut să înțeleagă că se înșela, el a plecat dezamăgit, iar Domnul a comentat imposibilitatea de a dobîndi mîntuirea prin mijloace omenești. Tocmai atunci, Petru își exprimă devotamentul ca ucenic, iar Isus răspunde că adevărații ucenici vor primi multe binecuvîntări și vor moșteni viața veșnică. Apoi sfîrșește prin a spune: „Dar mulți din cei dintîi vor fi cei din urmă, și mulți din cei din urmă vor fi cei dintîi“ (v. 30).

Plasînd parabola lucrătorilor imediat după acel incident și repetînd afirmația din 19:30 la finalul parabolei,⁷ Matei, cum s-ar spune, se adresează cititorilor săi creștini:

Să nu vă simțiți prea liniștiți atunci cînd citiți despre muștrarea pe care Isus le-o face fariseilor! Aceleași probleme cu care S-a confruntat Isus sînt prezente și în congregația voastră. Există unii dintre voi care nu înțeleg ce sînt harul și statutul de ucenic. Credeți că dacă vă numiți „creștini“ nu trebuie să vă mai preocupe nimic, ba încă vă uitați de sus la alții care nu

⁷ Este, desigur, imposibil să dovedești că Isus nu a folosit această afirmație la sfîrșitul parabolei, dar un studiu atent al metodei redacționale a lui Matei a convins pe majoritatea cercetătorilor că aceasta face parte din tehnica evanghelistului. Din nou, nu trebuie să credem că o astfel de metodă presupune greșeli sau lipsă de onestitate. Sub inspirație divină, Matei le prezintă cititorilor însemnătatea pe care parabola o are pentru ei.

par la fel de buni ca voi. Ei bine, amintiți-vă că unii dintre voi, care păreți a fi pe primele locuri, veți sfârși prin a le ocupa pe ultimele, iar cei care sînt considerați neînsemnați și lipsiți de merite vor primi locurile de onoare.

Pe scurt, studiul atent al parabolilor necesită nu numai analizarea lor în contextul istoric al lucrării lui Isus, ci și înțelegerea modului în care funcționează în cadrul narativ al fiecărei evanghelii. Nu trebuie să-i tratăm pe scriitorii evangheliilor ca pe niște jurnaliști care au încercat să evite interpretarea faptelor pe care le relatează. De fapt, ei au fost teologi și predicatori inspirați, iar prezentarea lucrării lui Isus făcută de ei este o cheie esențială pentru aprecierea textului biblic.

Îi învâța ca unul care are putere

Folosirea parabolilor a constituit trăsătura cea mai evidentă a lucrării lui Isus ca învățător, dar nu a fost singura. Una dintre cele mai frapante afirmații despre lucrarea lui Isus este comentariul: „Oamenii erau uimiți de învățătura Lui; căci îi învâța ca unul care are putere, nu cum îi învățau cărturarii” (Marcu 1:22; cf. Mat. 7:28–29). Pentru cei mai mulți cititori ai evangheliilor, acest verset pare să vorbească despre puterea personalității divine a lui Isus. Neîndoielnic, aceasta explică, în parte, reacția ascultătorilor. Marcu însuși atrage atenția, în cîteva rînduri, asupra reverenței pe care Domnul a inspirat-o celor din jurul Lui (Marcu 4:41; 5:15; 10:32; 16:8) și probabil scena culminantă a evangheliei este reacția centurionului care a fost martor la moartea lui Isus: „Cu adevărat, omul acesta era Fiul lui Dumnezeu!” (15:39).

Cu toate acestea, este important să remarcăm că, atunci cînd vorbește despre autoritatea lui Isus, Marcu pune în contrast învățătura Domnului cu cea „a învățătorilor Legii”. Cu alte cuvinte, nu era vorba doar de faptul că învățătura lui Isus era mai puternică decît cea a învățătorilor omenești în general; contrastul se referă în mod specific la rabinii și cărturarii iudei, care erau cel mai adesea asociați cu școala de gîndire a fariseilor. Prin urmare, care este scopul comparației? Ea poate viza stilul de a-i învăța pe alții. Literatura rabinică (deși datează dintr-o perioadă mai tîrzie) ne oferă o idee despre abordarea folosită de rabinii din secolul I. Ea constă, de regulă, în a pune față în față opiniile învățaților de frunte, uneori fără

nici o rezoluție clară. Evident, abordarea lui Isus a fost substanțial diferită și acest aspect trebuie să fi făcut o impresie semnificativă asupra celor care l-au auzit.

Nu doar stilul lui Isus de a vorbi, ci și conținutul mesajelor Lui era diferit. Din nou, valoarea înțelegerii cadrului istoric devine evidentă. Definirea adesea se realizează și prin negare, ceea ce înseamnă că putem identifica mai ușor obiectele, dacă le diferențiem de altele cu care simțim familiarizați. Exact așa procedează Marcu atunci când ne spune că Isus *nu-i* învăța pe oameni cum îi învățau cărturarii. Pentru a înțelege ceea ce vrea să spună Marcu, trebuie să cunoaștem modul în care învățau cărturarii.

În ultimele decenii, cercetarea științifică a adus câteva schimbări semnificative în cunoștințele noastre despre gândirea iudaică din secolul I. Acum este clar, de pildă, că nu mai putem respinge dintr-un condei teologia rabinică, pe motivul că ea a fost un „sistem legalist“, care ignora total doctrina harului divin.⁸ O mare parte din literatura iudaică păstrată până acum reflectă o înțelegere autentică, dacă nu chiar deplină, a acestei doctrine. Pe de altă parte, am face o greșeală regretabilă, dacă am trage concluzia că „legalismul“ nu constituia deloc o problemă pentru iudaismul secolului I. Folosesc ghilimelele, pentru că termenul înseamnă lucruri diferite pentru oameni diferiți. Problema aici nu este dacă fariseii erau „prea stricți“ (așa cum vom vedea, nu erau suficient de stricți!) sau dacă erau prea preocupați de problemele Legii. Atunci care era problema?

Isus a abordat direct esența problemei în incidentul consemnat în Marcu 7:1-13 (cf. Mat. 15:1-7), care ne spune că fariseii au protestat când ucenicii lui Isus nu au îndeplinit ritualul ceremonial al purificării mâinilor înainte de masă. Acest rit nu era însă o poruncă biblică, ci făcea parte din „tradiția bătrînilor“ (v. 5; cf. Gal. 1:14). O trăsătură de bază a gândirii rabinice este accentul pus pe cele două aspecte ale Torei: legea scrisă (adică Biblia ebraică și în special cele cinci cărți ale lui Moise) și legea orală (tradiția bătrînilor). Legea orală putea fi considerată, într-o anumită măsură, o

⁸ Mai mulți scriitori din prima jumătate a secolului XX au subliniat această teză, dar cea mai influentă lucrare a fost cea a lui E. P. Sanders, *Paul and Palestinian Judaism: A Comparison of Patterns of Religion*, Fortress, Philadelphia, 1977. Pentru mai multe detalii despre materialul care urmează, cf. articolul meu „The Place of Historical Reconstruction in New Testament Criticism“, în *Hermeneutics, Authority and Canon*, ed. D. A. Carson și J. W. Woodbridge, Zondervan, Grand Rapids, 1986, p. 109-133, mai ales p. 117-121.

interpretare și aplicație a legii scrise, deși o mare parte din ea consta în dezbateri care încercau să rezolve chestiuni legale de ordin tehnic, ceea ce a dus la formarea unor noi reguli.

Ca o ironie a sortii, multe dintre aceste reglementări aveau efectul de a atenua forța poruncilor biblice. Fariseii, fiind foarte conștienți de slăbiciunea omenească, au căutat să interpreteze cerințele riguroase ale Torei într-o manieră care le făcea, drept urmare, mai ușor de împlinit. De exemplu, legea cerea ca toate datoriile să fie anulate în anul al șaptelea (Deut. 15:1-3); natura umană fiind așa cum este, cei care aveau posibilitatea de a da cu împrumut bani nu erau prea dornici să o facă, de teamă că ar fi putut să rămână în pierdere. Prin urmare, cei săraci aveau de suferit. În încercarea de a rezolva această problemă, s-a adoptat o reglementare care susținea că legea vizează numai împrumuturile personale. Dacă împrumutul era însă acordat Templului, pentru ca preoții să-l administreze săracilor, atunci beneficiarul era obligat să-l restituie, chiar și în al șaptelea an. (O reglementare comparabilă, cea de tip „corban“, este menționată în Marcu 7:10-12.) Deși o astfel de regulă ajunge să ia în deridare Legea (vezi mai ales avertizarea solemnă din Deut. 15:9-10), oamenii au ajuns să creadă că totuși o îplineau și puteau, așa cum am spune astăzi, „să aibă conștiința împăcată“ în această privință.

Isus însă a avut prea puțină răbdare cu acest fel de hermeneutică. Citind rechizitoriul pe care Isaia îl face ipocriziei, El îi acuză pe farisei că anulează poruncile lui Dumnezeu prin înlocuirea lor cu tradiții omenești (Marcu 7:6-9, 13). În fapt, învățătura cărturarilor submina autoritatea Cuvintului lui Dumnezeu. Această critică este evidentă mai ales în Predica de pe Munte, unde Isus începe câteva dintre învățăturile Sale cu cuvintele: „Ați auzit că s-a zis... dar Eu vă spun“ (Mat. 5:21 și urm.). În mod curios, mulți cititori au crezut că Isus încearcă aici să se distanțeze de poruncile Vechiului Testament sau chiar să le abolească. Dimpotrivă. El nu a venit ca să le abolească, ci ca să le îplinească (5:17); propria Lui învățătură intensifica în mod vădit forța acestor porunci, spre deosebire de tendința rabinică de a le relaxa. Isus face explicit acest lucru la începutul și la sfârșitul pasajului: „Căci vă spun că, dacă neprihănirea voastră nu va întrece neprihănirea cărturarilor și a Fariseilor, cu niciun chip nu veți intra în Împărăția cerurilor“ (5:20). „Voi fiți dar desăvârșiți, după cum și Tatăl vostru cel ceresc este desăvârșit“ (5:48).

Această afirmație conclusivă arată foarte limpede care a fost nucleul controverselor dintre Isus și rabini. Spre deosebire de tendința rabinică

de a relaxa standardul divin, ucenicii lui Isus nu se pot multumi decât cu perfecțiunea. Aceasta înseamnă că adevărații ucenici ai lui Isus sint întotdeauna conștienți de păcatul lor și astfel învață să nu se bazeze pe tăria lor morală, ci pe harul lui Dumnezeu, rugîndu-se asemenea vameșului: „Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul” (Luca 18:13). Dacă definim „legalismul” ca pe o concepție religioasă care îi consideră pe oameni încrezători în puterile lor, din punct de vedere moral, și, prin urmare, capabili să contribuie într-o măsură oarecare la propria lor mintuire, vom înțelege că noi toți — chiar și cei mai maturi creștini — îi cădem adesea pradă. Acum putem înțelege de ce această tendință omenească a fost exacerbată și mai mult de un sistem de interpretare care, în esență, a atenuat cerințele divine și le-a indus oamenilor o stare de automulțumire. Oricare i-ar fi intențiile, o astfel de concepție nu face decât să întunece bogățiile harului lui Dumnezeu.

Predica de pe Munte atrage însă atenția asupra unei alte diferențe cruciale dintre învățătura lui Isus și cea a cărturarilor. În opinia unor cercetători, capitolul 5 din Matei Îl prezintă pe Isus ca pe un nou Moise, care, de pe un munte, proclamă legea împărăției sale în auzul poporului. Într-adevăr, perioada mozaică s-a încheiat și o nouă eră a început. Fără a duce paralela prea departe, trebuie să recunoaștem că Predica de pe Munte reflectă un punct de vedere escatologic (privitor la „vremea sfîrșitului”). Chiar și fericirile care deschid acest pasaj trezesc așteptări privitoare la noutatea lucrării lui Isus. Așa cum am văzut deja, în acest pasaj, Domnul descrie în mod explicit scopul venirii Sale ca unul de împlinire (5:17). Din acest considerent, întreaga evanghelie a lui Matei pare să fie structurată în jurul acestei teme, deoarece autorul evidențiază în numeroase rânduri că evenimentele din viața lui Isus au avut loc pentru ca să se îplinească ceea ce a fost profetit în Scriptură (1:22, 2:15, 17, 23; 4:14 și altele).

La începutul lucrării Sale, Isus a indicat natura escatologică a venirii Sale prin cuvintele: „S-a împlinit vremea, și Împărăția lui Dumnezeu este aproape. Pocăiți-vă, și credeți în Evanghelie” (Marcu 1:14). Luca, autorul care accentuează această temă, prezintă începutul lucrării publice a lui Isus relatînd vizita la sinagoga din Nazaret (Luca 4:14–21). Acolo Isus a anunțat că a venit ca să îplinească promisiunea din Isaia 61:1–2:

*Duhul Domnului este peste Mine,
pentru că M-a uns
să vestesc săracilor Evanghelia;*

*M-a trimes să tămăduiesc pe cei cu inima zdrobită,
să propovăduiesc robilor de război slobozirea,
și orbilor căpătarea vederii;
să dau drumul celor apăsați,
și să vestesc anul de îndurare a Domnului (Luca 4:18-19).*

Prezența Duhului, pe care Isus Îl primise la botez (cf. Luca 3:21-22, ca împlinire a versetului din Is. 42:1), a fost semnul clar că zilele din urmă sosiseră într-adevăr. Miracolele lui Isus, mai ales exorcizările, erau, la rîndul lor, dovezi că El era investit de Duhul: „Dar dacă Eu scot afară dracii cu Duhul lui Dumnezeu, atunci Împărăția lui Dumnezeu a venit peste voi” (Mat. 12:28).

Evangelhia după Ioan, mai mult decit oricare alta, dezvoltă semnificația acestei „escatologii realizate” pentru viața credincioșilor. Făcînd aluzie la această profecie din Ezechiel 36:24-27, despre vremurile din urmă, Ioan consemnează cuvintele pe care Isus i le spune lui Nicodim: „Adevărat, adevărat îți spun, că, dacă nu se naște cineva din apă și din Duh, nu poate să intre în Împărăția lui Dumnezeu” (Ioan 3:5). Într-un sens important, adepții lui Isus au cunoscut învierea, chiar dacă învierea finală este încă în viitor: „Adevărat, adevărat vă spun, că cine ascultă cuvintele Mele, și crede în Celce M-a trimes, are viața vecinică, și nu vine la judecată, ci a trecut din moarte la viață. Adevărat, adevărat vă spun, că vine ceasul, și acum a și venit, cînd cei morți vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu, și ceice-l vor asculta, vor învia” (Ioan 5:24-25, dar cf. v. 28-29).

Această învățătură — potrivit căreia, deși sfîrșitul vremii nu s-a manifestat încă pe deplin, credincioșii au început deja să se bucure de promisiunile ei — este foarte frumos exprimată în Discursul din camera de sus. În Ioan 14:2, Isus le promite ucenicilor că merge să le pregătească un loc în casa Tatălui Său, unde sînt multe locașuri (cuvîntul grecesc pentru „cameră” folosit aici este *monē*). Aceasta pare să fie o promisiune privitoare la cer, în viitor. Cu toate acestea, după ce-i asigură că, după plecarea Sa, Tatăl va trimite Duhul Sfînt, adaugă: „Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvîntul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi. Noi vom veni la el, și vom locui [ne vom face locuința, *monē*, la el — NIV] împreună cu el” (v. 23). Deoarece El ne dă Duhul (cf. 7:37-39), ne putem bucura de prezența Sa în viețile noastre. Vechea eră a Legii lui Moise a apus; harul și adevărul domnesc acum asupra celor care-și pun încrederea în Isus.

Cu adevărat, Isus „îi învăța ca unul care are putere, nu cum îi învățau cărturarii”!

Concluzie

Acest capitol a atins doar câteva probleme care ar trebui să fie luate în considerare, dacă dorim să înțelegem evangheliile. Anumite abordări tehnice, precum studiul surselor literare, ridică alte probleme importante, care nu pot fi ignorate într-o examinare mai avansată a acestor documente. Să nu pierdem din vedere însă că este foarte ușor să ne pierdem în detalii. Nu uitați niciodată „imaginea de ansamblu”. Principiile discutate în acest capitol vă vor ajuta să aveți în permanență înaintea ochilor un cadru în care să citiți evangheliile într-un mod responsabil și fructuos.